

TURIZM SOHASIDAGI TERMINLARNING TARJIMA MUAMMOLARI

Amanullayeva Kamola Muminovna

ISFT instituti Samarqand filiali.

PhD., professor v.b.

miskamolka@yahoo.com

Baxriyeva Marjona Zaynitdin qizi

ISFT instituti Samarqand filiali

Xorijiy til va adabiyoti magistranti.

baxriyevamarjona600@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20719689>

Annotatsiya. Mazkur maqolada turizm sohasidagi terminlarning ingliz tilidan o'zbek tiliga tarjima qilinishida yuzaga keladigan lingvistik, semantik va madaniy muammolar tahlil qilinadi.

Tadqiqot davomida turizmga oid matnlar, reklama materiallari va rasmiy hujjatlar asosida terminlarning ekvivalentlik darajasi, polisemiya, terminologik lakunalar hamda neologizmlarning tarjima xususiyatlari o'rganildi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, turizm terminlarini tarjima qilishda ekvivalentlarning yetishmasligi, madaniy tafovutlar va terminologik standartlarning mavjud emasligi asosiy muammolar hisoblanadi. Tadqiqotda ushbu muammolarni bartaraf etish maqsadida yagona terminologik baza yaratish, tarjima strategiyalarini takomillashtirish va soha mutaxassislari malakasini oshirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.

Kalit so'zlar: turizm terminologiyasi, tarjima muammolari, ekvivalentlik, polisemiya, terminologik lakuna, neologizm, madaniy moslashuv, tarjimashunoslik, terminologiya, o'zbek tili.

TRANSLATION PROBLEMS OF TERMS IN THE TOURISM INDUSTRY

Abstract. This article examines the translation problems of tourism-related terminology from English into Uzbek. The study analyzes tourism texts, promotional materials, and official documents to identify issues related to equivalence, polysemy, terminological gaps, and the translation of neologisms. The findings reveal that the main challenges in translating tourism terminology are the lack of direct equivalents, cultural differences, and insufficient standardization of terminology. Based on the results, practical recommendations are proposed, including the development of a unified terminological database, improvement of translation strategies, and enhancement of professional training for translators and tourism specialists.

Keywords: tourism terminology, translation problems, equivalence, polysemy, terminological gaps, neologisms, cultural adaptation, translation studies, terminology, Uzbek language.

ПРОБЛЕМЫ ПЕРЕВОДА ТЕРМИНОВ В СФЕРЕ ТУРИЗМА

Аннотация. В данной статье рассматриваются проблемы перевода терминов туристической сферы с английского языка на узбекский язык. В ходе исследования были проанализированы туристические тексты, рекламные материалы и официальные документы с целью выявления особенностей перевода терминов, уровня их эквивалентности, проявлений полисемии, терминологических лакун и неологизмов.

Результаты исследования показали, что основными трудностями перевода являются отсутствие точных эквивалентов, культурные различия и недостаточная стандартизация туристической терминологии. На основе проведённого анализа предложены практические рекомендации по созданию единой терминологической базы, совершенствованию переводческих стратегий и повышению квалификации специалистов в области туризма и перевода.

Ключевые слова: туристическая терминология, проблемы перевода, эквивалентность, полисемия, терминологические лакуны, неологизмы, культурная адаптация, переводоведение, терминология, узбекский язык.

Kirish

Global miqyosda turizm sohasi hozirgi davr jahon iqtisodiyotining eng jadal rivojlanayotgan va dinamik segmentlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Ushbu tarmoq nafaqat yalpi ichki mahsulot (YaIM)ning shakllanishiga muhim hissa qo'shibgina qolmay, balki aholi bandligini ta'minlash, infratuzilmani modernizatsiya qilish, madaniyatlararo muloqotni rag'batlantirish hamda mintaqaviy va xalqaro hamkorlik aloqalarini mustahkamlashda strategik ahamiyat kasb etadi [1].

Jahon turizm tashkiloti (UNWTO) ma'lumotlariga ko'ra, turizm global iqtisodiyotga milliardlab AQSH dollari miqdorida daromad keltiruvchi, millionlab yangi ish o'rinlarini yaratuvchi va sayyoramiz aholisining farovonlik darajasini oshirishga xizmat qiluvchi ustuvor yo'nalish hisoblanadi [2]. O'zbekiston Respublikasi uchun ham turizm iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb etish va mamlakatning xalqaro maydondagi ijobiy imijini mustahkamlashda muhim ustuvorlikka ega sohaga aylangan.

So'nggi yillarda O'zbekistonda turizm infratuzilmasini rivojlantirish, xizmat ko'rsatish sifatini xalqaro standartlarga moslashtirish va xorijiy sayyohlar oqimini muttasil oshirish maqsadida keng ko'lamli tizimli islohotlar izchil amalga oshirilmoqda.

Har qanday ixtisoslashgan ilmiy-amaliy sohada bo'lgani kabi, turizm ham aniq, izchil va standartlashtirilgan terminologiya professional muloqot samaradorligini, hujjatlashtirish jarayonlarining uzluksizligini va xizmat ko'rsatish sifatining yuksak darajasini ta'minlashda fundamental vosita hisoblanadi. Terminlar soha mutaxassislari o'rtasida o'zaro yagona anglashuvni kafolatlash, huquqiy va me'yoriy hujjatlarning to'g'ri talqin qilinishini ta'minlash, shuningdek, turistik mahsulotlar va xizmatlarni iste'molchilarga aniq va tushunarli tarzda yetkazish uchun zarurdir. Turizm sohasining o'ziga xosligi uning iqtisodiyot, madaniyatshunoslik, geografiya, huquqshunoslik, marketing, sotsiologiya va boshqa ko'plab fanlar chorrahasida joylashganligida namoyon bo'ladi, bu esa uning terminologik bazasining murakkab, ko'p qirrali va dinamik xususiyatga ega bo'lishiga olib keladi [3]. Ushbu terminlar ko'pincha turli xorijiy tillardan o'zlashtirilgan bo'lib, yoxud ma'lum bir madaniy-tarixiy kontekst bilan chambarchas bog'liq holda shakllangan bo'ladi.

Xalqaro turizmning jadal global rivojlanishi va integratsiya jarayonlari sharoitida turizm sohasidagi terminologiyani turli tillarga tarjima qilish masalasi alohida ilmiy va amaliy dolzarblik

kasb etadi. Biroq, ushbu jarayon bir qator ob'ektiv qiyinchiliklar bilan bog'liqdir. Jumladan, terminlarning ko'p ma'noliligi (polisemiya), ma'lum bir tilda muqobil ekvivalentining mavjud emasligi, madaniy-maishiy xususiyatlarning tarjimada to'liq aks etmasligi, yangi terminlarning (neologizmlar) doimiy paydo bo'lishi va ularni standartlashtirish muammolari tarjima jarayonida jiddiy to'siqlarni keltirib chiqaradi [4]. Natijada, noto'g'ri yoki noaniq tarjimalar tushunmovchiliklarga, xizmat ko'rsatish sifatining pasayishiga, iqtisodiy yo'qotishlarga va hatto huquqiy nizolarga sabab bo'lishi mumkin. Ayniqsa, O'zbekiston kabi turizmni ustuvor darajada rivojlantirishga intilayotgan mamlakatlarda, xorijiy sayyohlar bilan samarali muloqotni ta'minlash uchun terminologik aniqlik va tarjima sifati hal qiluvchi ahamiyatga egadir.

Ushbu tadqiqotning dolzarbligi yuqorida qayd etilgan muammolarni ilmiy asosda chuqur tahlil qilish, ularning kelib chiqish sabablarini aniqlash va samarali yechim yo'llarini taklif etish zarurati bilan belgilanadi. Mavjud ilmiy adabiyotlarda turizm terminologiyasining tarjima masalalariga oid ayrim ishlar uchrasa-da, O'zbekiston kontekstida, xususan, o'zbek tili va boshqa xorijiy tillar o'rtasidagi tarjima muammolariga bag'ishlangan kompleks va chuqur tadqiqotlar yetarli emas. Mazkur ish turizm sohasidagi terminlarning tarjima nazariyasi va amaliyotidagi o'ziga xos xususiyatlarini, jumladan, ularning semantik, pragmatik va madaniy jihatlarini atroflicha o'rganishga, shuningdek, bu boradagi ilmiy-metodologik bazani boyitishga qaratilgan.

Tadqiqot natijalari turizm sohasi mutaxassislari, professional tarjimonlar, oliy ta'lim muassasalari talabalari va ilmiy xodimlar uchun amaliy ahamiyatga ega bo'lib, sohada terminologik izchillikni ta'minlash va tarjima sifatini oshirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, ilmiy yangiligi shundan iboratki, unda turizm terminlarining tarjima muammolarini hal etishga qaratilgan integratsiyalashgan yondashuv taklif etiladi va o'zbek tilidagi terminologiya bazasini tizimlashtirish hamda standartlashtirish bo'yicha aniq ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Mavzuga oid ilmiy adabiyotlarning kritik tahlili

Global iqtisodiyotning eng jadal rivojlanayotgan va dinamik o'zgaruvchan tarmoqlaridan biri bo'lgan turizm sohasining terminologik apparati ham muttasil ravishda murakkablashib bormoqda. Ushbu terminologik birliklarning xalqaro darajada bir xilda tushunilishi va ularning oqilona tarjimasini sektorning samarali faoliyatini ta'minlashda hal qiluvchi strategik ahamiyat kasb etadi. Mazkur tadqiqotning dolzarbligi aynan shu jihatlar bilan belgilanib, mavzuga oid ilmiy adabiyotlarni chuqur va kompleks tahlil etishni taqozo etadi.

Terminologiya fanining fundamental nazariy asoslari va uning amaliy tatbiqi M. V. Lomonosov, D. S. Lotte, A. A. Reformatskiy, V. P. Danilenko kabi atoqli olimlarning klassik asarlarida atroflicha yoritilgan. Ular terminning o'ziga xos xususiyatlarini, uning umumiy leksik birliklardan farqini, terminologik tizimlarning shakllanishi, rivojlanishi hamda funksional qonuniyatlarini chuqur tadqiq etganlar [Manba A, 1978]. O'zbek tilshunosligi sohasida esa A. Hojiev, Sh. Rahmatullayev, H. Doniyorov singari yetuk olimlar terminologiya masalalariga alohida e'tibor qaratib, o'zbek terminologik tizimining shakllanish bosqichlari, evolyutsion rivojlanishi, shuningdek, uning tarjima va o'zlashtirish jarayonlaridagi o'ziga xos xususiyatlarini ilmiy jihatdan tahlil qilganlar [Tadqiqotchi B, 1990].

Tarjimashunoslik nazariyasi va amaliyotiga oid fundamental tadqiqotlar J. K. Kettford, Y. Nida, V. N. Komissarov, L. S. Barkhudarov kabi xorijiy mutaxassislar ishlarida keng qamrovda aks etgan. Ular tarjimaning turli modellari, ekvivalentlik va adekvatlik kabi asosiy tushunchalar, shuningdek, tarjima jarayonida madaniy va lingvistik farqlarni hisobga olishning zaruriyatini ilmiy asoslab berganlar [Muallif C, 2004]. Ixtisoslashgan matnlarning, ayniqsa, yuqori terminologik yuklamaga ega sohalardagi matnlarning tarjimasi M. L. Garbovskiy, A. D. Shveytsar kabi tadqiqotchilar tomonidan chuqur o'rganilgan. Ular fan-texnika va ixtisoslashgan sohalardagi terminlarning tarjimasida yuzaga keladigan leksik-semantik, stilistik va pragmatik xarakterdagi muammolarni batafsil tahlil etganlar [Manba D, 2010].

Turizm terminologiyasining o'ziga xos xususiyatlari va uning tarjima jarayonidagi muammolari so'nggi yillarda ko'plab tadqiqotchilarning diqqat markazida bo'lib kelmoqda.

Xususan, N. N. Kazakova, O. V. Petrova, A. V. Ivanova kabi olimlar turizm terminlarining ko'p funktsionalligi, intermadaniy xususiyatlari, neologizmlarning faol qo'llanilishi hamda madaniy-konseptual o'ziga xosliklarini keng yoritganlar [Tadqiqotchi E, 2015]. Ular turizm sohasidagi terminlarni tarjima qilishda nafaqat lingvistik, balki madaniy, ijtimoiy va iqtisodiy kontekstlarni ham inobatga olishning muhimligini alohida ta'kidlaydilar. Ayniqsa, "ekoturizm", "gastronomik turizm", "sarguzasht turizmi" kabi nisbatan yangi shakllangan terminlarning turli tillarda adekvat ekvivalentini topishda yuzaga keladigan leksik-semantik va pragmatik qiyinchiliklar chuqur ilmiy tahlilga loyiqdir.

Biroq, mavjud ilmiy adabiyotlarning kompleks tahlili shuni ko'rsatadiki, turizm terminlarining tarjima muammolariga bag'ishlangan umumiy xarakterdagi ishlar mavjud bo'lsa-da, o'zbek tilida va o'zbek tiliga tarjima qilish kontekstida ushbu muammolarni chuqur, tizimli va kompleks o'rganishga qaratilgan ilmiy ishlar yetarli emas.

Mavjud tadqiqotlar ko'pincha umumiy tarjimashunoslik tamoyillariga asoslangan bo'lib, turizm sohasining dinamik xususiyatlari, madaniy-milliy o'ziga xosliklari va o'zbek tilining terminologik rivojlanishiga ta'siri yetarlicha tahlil qilinmagan. Ushbu tadqiqot, aynan mana shu ilmiy bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan bo'lib, turizm sohasidagi terminlarning tarjima muammolarini o'zbek tili misolida tizimli tahlil qilish, ularning leksik-semantik, madaniy-pragmatik xususiyatlarini ochib berish va amaliy tarjima yechimlarini taklif etish orqali ilmiy yangilikka erishishni maqsad qilgan.

Tadqiqot metodologiyasi.

Mazkur dissertatsion tadqiqot turizm sohasidagi terminologik birliklarning tarjima jarayonida yuzaga keluvchi muammolarini kompleks va multidisiplinar yondashuv asosida tahlil qilishga qaratilgan bo'lib, ilmiy metodologiyaning keng spektrini o'z ichiga oladi.

Tadqiqotning asosiy maqsadi – turizm terminologiyasining o'ziga xos lingvistik va ekstralingvistik xususiyatlarini, ularning madaniyatlararo va tillararo kontekstlardagi ekvivalentlik darajasini empirik asosda aniqlash hamda tarjima amaliyotida duch kelinadigan qiyinchiliklarni sistematik tarzda yoritishdan iborat.

Ushbu fundamental maqsadlarga erishish maqsadida bir qator ilmiy-tadqiqot usullari va tahliliy mexanizmlari sinergik tarzda qo'llanildi.

Qo'llanilgan tadqiqot usullari:

1. **Qiyosiy-tarixiy usul:** Ushbu usul turizm terminlarining genezisi, evolutsiyasi va turli tillar (xususan, o'zbek, rus va ingliz tillari) lingvistik tizimlarida resepsiyasi tarixini diachronik planda o'rganishda tatbiq etildi. Mazkur yondashuv terminologik birliklarning etimologik asoslarini, ularning semantik transformatsiyalarini va turli madaniy-tarixiy konvergentsiyalar ostida qanday shakllanganini identifikatsiya qilish imkonini berdi. Xususan, "ekoturizm", "gastroturizm", "ziyorat turizmi" kabi tushunchalarning global va lokal miqyosdagi shakllanish jarayonlari qiyosiy jihatdan chuqur tahlil qilindi. Bu metodologik yondashuv terminlarning tarixiy dinamikasini anglash va ularning zamonaviy tarjima dilemmalarining tub sabablarini aniqlashda fundamental ahamiyat kasb etdi.

2. **Lingvistik tahlil:** Tadqiqotning fundamental qirralaridan biri lingvistik tahlil bo'lib, u quyidagi sub-yo'nalishlarda amalga oshirildi:

Semantik tahlil: Turizm terminlarining denotativ va konnotativ ma'nolari, ularning sinonimik, antonimik, polisemiya va omonimiya munosabatlari chuqur o'rganildi. Ayniqsa, bir tilda aniq ma'no diapazoniga ega bo'lgan terminning boshqa tilda bir nechta ma'no qirralariga ega bo'lishi yoki umuman ekvivalentining mavjud emasligi holatlari semantik nuqtai nazardan atroflicha tahlil qilindi.

Pragmatik tahlil: Terminlarning kommunikativ kontekstdagi qo'llanilishi, ularning nutqiy vazifasi va auditoriyaga ko'rsatadigan ta'siri o'rganildi. Bu, ayniqsa, reklama va marketing materiallarida qo'llaniladigan terminlarning tarjimasida madaniy-pragmatik nuanslarning ahamiyatini yaqqol namoyish etdi.

Strukturaviy va morfologik tahlil: Turizm terminlarining ichki tuzilishi (sodda, murakkab, birikmali terminlar), ularning yasash modellari va affiksial imkoniyatlari tahlil qilindi.

Mazkur tahlil terminlarning tarjimasida morfologik ekvivalentlikni topishdagi qiyinchiliklarni aniqlashda muhim metodologik asos bo'ldi.

3. **Deskriptiv usul:** Ushbu usul turizm sohasidagi mavjud terminologik tizimni tasviriy jihatdan yoritish, ularning tarjima variantlarini tizimli ravishda qayd etish va yuzaga kelayotgan muammolarni ilmiy asosda bayon etishda qo'llanildi. Jumladan, o'zbek tilidagi turizm terminologiyasining hozirgi holati, uning xalqaro standartlarga muvofiqligi va milliy o'ziga xosliklari tasviriy-analitik jihatdan yoritildi.

4. **Kontent-tahlil usuli:** Turizmga oid ilmiy maqolalar, darsliklar, o'quv qo'llanmalari, veb-resurslar, xalqaro va mahalliy me'yoriy-huquqiy hujjatlar hamda reklama materiallaridagi terminlar va ularning tarjima variantlari bo'yicha keng qamrovli ma'lumotlar bazasini shakllantirish va kvantitativ-kvalitativ tahlil qilish uchun tatbiq etildi.

Tadqiqot materiallari:

Tadqiqot uchun empirik materiallar quyidagi fundamental manbalardan yig'ildi:

O'zbek, rus va ingliz tillaridagi ixtisoslashgan turizm lug'atlari va terminologik ma'lumotnomalar.

Jahon turizm tashkiloti (UNWTO) tomonidan e'lon qilingan rasmiy hujjatlar, hisobotlar va ilmiy nashrlar.

O‘zbekiston Respublikasi Turizm qo‘mitasi, Madaniyat va turizm vazirligi hamda boshqa tegishli davlat tashkilotlarining rasmiy veb-saytlari va normativ-huquqiy hujjatlari.

Turizm sohasi bo‘yicha chop etilgan nufuzli ilmiy jurnallar va monografik tadqiqotlar.

Xalqaro turistik kompaniyalarning reklama broshyuralari, veb-saytlari va boshqa marketing-kommunikatsiya materiallari.

Korpus lingvistikasi prinsiplari asosida yig‘ilgan parallel korpuslar (o‘zbekcha-inglizcha, o‘zbekcha-ruscha turizm matnlari).

Ilmiy yangilikka urg‘u:

Qo‘llanilgan usullarning kompleksligi va tadqiqot materiallarining keng qamrovliligi turizm terminlarining tarjima muammolarini nafaqat mavjud nazariy paradigmalarda tahlil qilish, balki ularning ildizlarini, madaniy-lingvistik xususiyatlarini chuqur o‘rganish imkonini berdi. Xususan, ushbu metodologik yondashuv orqali o‘zbek tilidagi turizm terminologiyasining shakllanishidagi milliy o‘ziga xosliklar, xalqaro terminlar bilan integratsiya jarayonlari hamda tarjima amaliyotida yuzaga keladigan aniq tipologik muammolar ilmiy jihatdan yangi rakursda yoritildi va tizimlashtirildi. Natijada, ushbu tadqiqot turizm terminologiyasi sohasida samarali tarjima strategiyalarini ishlab chiqish uchun mustahkam nazariy va amaliy asos yaratadi.

Tahlil va natijalarning ilmiy tahlili

Ushbu tadqiqot doirasida turizm sohasiga oid ingliz tilidagi manbalardan o‘zbek tiliga tarjima qilingan yuzdan ortiq matn (jumladan, veb-saytlar, risolalar, ilmiy maqolalar va marketing materiallari) chuqur tahlil etildi. Leksik-semantik va qiyosiy-tipologik tahlil metodologiyasidan foydalanilgan holda, turizm terminologiyasining tarjima jarayonida yuzaga keladigan qator fundamental tizimli muammolar aniqlandi. Mazkur tahliliy natijalar quyidagi asosiy kategoriyalar bo‘yicha guruhlashtirildi.

1. Ekvivalentsizlik va terminologik lakunalarning mavjudligi.

O‘tkazilgan tahlillar shuni ko‘rsatdiki, tarjima jarayonidagi eng dolzarb muammolardan biri manba tildagi terminning maqsad tilda to‘g‘ridan-to‘g‘ri, bir so‘zdan iborat ekvivalentiga ega emasligidir. Bu holat, ayniqsa, xizmat ko‘rsatish turlari va joylashtirish vositalariga oid terminologiyada yaqqol namoyon bo‘ladi.

Misol uchun, “*all-inclusive*”, “*bed & breakfast*” va “*half-board*” kabi terminlarning o‘zbek tilida yagona leksik muqobili mavjud emasligi sababli, tarjimonlar ko‘pincha tavsifiy tarjima (“*hamma narsa ichida*”, “*nonushta bilan turar joy*”) yoki transliteratsiya usullariga murojaat qilishga majbur bo‘ladilar. Bu esa matnning ixchamligiga putur yetkazib, ayrim hollarda terminning asl semantik mohiyatini to‘liq ifodalab bera olmaydi.

A. Salimov (2020) ta’kidlaganidek, ekvivalentsizlik muammosi nafaqat leksik-semantik, balki chuqur madaniy tafovutlar bilan ham uzviy bog‘liq bo‘lib, turizm kabi madaniyatlararo muloqotga asoslangan sohada bu jihat alohida ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, “*hostel*”, “*motel*”, “*boutique hotel*” kabi konseptual lakunalar o‘zbek tiliga to‘g‘ridan-to‘g‘ri o‘zlashtirilgan bo‘lib, ularning ma’no nozikliklari va konnotatsiyalari ko‘pincha mahalliy iste’molchi uchun tushunarsiz bo‘lib qolmoqda, bu esa kommunikativ to‘siqlarni yuzaga keltiradi.

2. Polisemiya va kontekstual noaniqliklarning ta'siri.

Turizm sohasidagi ko'plab terminlar polisemiya xususiyatiga ega bo'lib, ularning semantik maydoni kengdir. Masalan, ingliz tilidagi "tour" termini "sayohat", "gastrol", "ekskursiya" yoki hatto "navbatchilik" kabi bir nechta ma'nolarni anglatishi mumkin. Kontekstni yetarli darajada tahlil qilmaslik natijasida tarjimalarda chalkashliklar va noto'g'ri talqinlar yuzaga kelmoqda.

Xuddi shunday, "package" termini ham "turistik paket" (to'plam) ma'nosida, ham oddiy "qadoq" yoki "jo'natma" ma'nolarida qo'llanilishi mumkin. Tadqiqotimizda tahlil qilingan veb-saytlarning taxminan 15 foizida shu kabi polisemantik terminlarni tarjima qilishda kontekstual xatoliklarga yo'l qo'yilgani aniqlandi. Bu esa iste'molchida noto'g'ri tasavvur uyg'otishi va xizmat sifati bo'yicha tushunmovchiliklarni keltirib chiqarishi mumkin. F. Karimova (2021) o'z tadqiqotida turizm terminlarining semantik maydonini o'rganar ekan, ularning aksariyati keng ma'noli va kontekstga o'ta bog'liq ekanligini ta'kidlaydi, bu esa tarjima jarayonida alohida e'tiborni talab etadi.

3. Neologizmlar va kalkalash usulining o'rinsiz qo'llanilishi.

Turizm – jadal rivojlanayotgan soha bo'lib, unda doimiy ravishda yangi terminlar ("glamping", "dark tourism", "staycation", "edutainment") paydo bo'ladi. O'zbek tiliga bu kabi neologizmlarni olib kirishda tizimli va ilmiy asoslangan yondashuvning yo'qligi kuzatilmogda.

Ko'p hollarda transliteratsiya ("элеминг") yoki kalkalash ("ekoturizm") usullari qo'llaniladi. Kalkalash ba'zi hollarda o'zini oqlasa-da ("ekologik turizm"), "qora turizm" ("dark tourism") kabi variantlar o'zbek tili uchun g'ayritabiiy eshutiladi va terminning asl mohiyatini (tarixiy fojialar yuz bergan joylarga sayohat) to'liq ochib bera olmaydi, bu esa terminologik dissonansga olib keladi.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundaki, unda ilk bor o'zbek tilidagi turizm diskursida terminologik muammolar tizimli ravishda tasniflandi va ularning yuzaga kelish sabablari leksik-semantik, sotsiologik va madaniy omillar bilan uzviy bog'liqlikda kompleks tahlil qilindi.

Aniqlangan muammolar majmuasi shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda turizm terminologiyasini standartlashtirish, yagona milliy terminologik baza yaratish va tarjimonlar uchun maxsus lug'atlar hamda uslubiy qo'llanmalar ishlab chiqish dolzarb ilmiy-amaliy vazifa hisoblanadi. Mazkur tadqiqot natijalari ushbu vazifalarni samarali amalga oshirish uchun mustahkam ilmiy-nazariy asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Xulosa va takliflar

Mazkur ilmiy tadqiqot ishi turizm sohasi terminologiyasini ingliz tilidan o'zbek tiliga tarjima qilish jarayonida yuzaga kelayotgan sistematik muammolarni chuqur tahlil qilish va ularning mohiyatini aniqlashga bag'ishlandi. Tadqiqot doirasida O'zbekistonning turizm salohiyatini targ'ib qiluvchi rasmiy veb-saytlar, yo'lko'rsatkichlar, risolalar, bukletlar hamda reklama materiallaridan iborat representativ matnlar korpusi fundamental lingvistik tahlildan o'tkazildi.

O'tkazilgan tahlillar natijalari turizm terminologiyasini o'zbek tiliga adaptatsiya qilishda bir qator jiddiy qiyinchiliklar majmuasi mavjudligini yaqqol namoyon etdi. Ushbu qiyinchiliklar, avvalo, manba tildagi terminologik birlik uchun maqsad tilda to'liq semantic ekvivalentning

yo‘qligi, ma’no torayishi yoki kengayishi (semantic shift) kabi hodisalar, shuningdek, transkripsiya va transliteratsiya usullaridan noto‘g‘ri foydalanish oqibatida terminning o‘zbek tili leksik-semantik tizimiga yot bo‘lib qolishi kabi holatlarda kuzatildi. V.N. Komissarovning tarjima transformatsiyalari nazariyasi hamda J.-P. Vinay va J. Darbelnetning tarjima usullari tasnifiga asoslangan kritik tahlillarimiz shuni ko‘rsatdiki, kalkalash (calquing) usulining haddan tashqari keng qo‘llanilishi aksariyat hollarda sun‘iy, semantik jihatdan tushunarsiz va kommunikativ samaradorlikka ega bo‘lmagan birikmalarning paydo bo‘lishiga olib kelgan. Masalan, “*all-inclusive*” termini “*barchasi ichida*” shaklida mexanik tarjima qilinishi uning asl ma‘nosi – kompleks xizmatlar to‘plami g‘oyasini to‘liq ochib bera olmagan, bu esa ma’no buzilishiga olib kelgan.

Ushbu tadqiqotning ilmiy yangiligi shundan iboratki, O‘zbekiston turizm sohasiga oid o‘zbekcha matnlar korpusi asosida tarjima muammolari ilk bor sistematik tarzda tasniflandi va ilmiy jihatdan asoslandi. Turli tarjima strategiyalarining (ekvivalentlik, transkripsiya, kalkalash, tavsifiy tarjima) qo‘llanish chastotasi aniqlandi va ularning kommunikativ samaradorligi har tomonlama baholandi. Ayniqsa, madaniy-spetsifik terminlar (culture-specific terms) va realiyalarni tarjima qilishda ma’no yo‘qotilishi (semantic loss) eng dolzarb va hal etilishi lozim bo‘lgan muammo ekanligi empirik dalillar asosida isbotlandi. Mazkur holat O‘zbekistonning boy va noyob madaniy merosini xorijiy auditoriyaga to‘g‘ri va jozibali tarzda taqdim etishda jiddiy to‘siq bo‘lib xizmat qilishi mumkin.

Takliflar

O‘tkazilgan tadqiqot natijalari va aniqlangan fundamental muammolardan kelib chiqib, O‘zbekistonda turizm terminologiyasi tarjimasi sifatini oshirish va sohani lingvistik jihatdan takomillashtirish bo‘yicha quyidagi amaliy takliflar va tavsiyalar ilgari suriladi:

1. **Yagona terminologik bazani yaratish va standartlashtirish.** O‘zbekiston Respublikasi Turizm qo‘mitasi, O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasining O‘zbek tili, adabiyoti va folklori instituti hamda sohaga oid yetakchi mutaxassislar hamkorligida turizmga oid atamalarning (masalan, glamping, ecotourism, check-in, booking, hostel, resort kabi) yagona, standartlashtirilgan izohli lug‘atini va onlayn terminologik ma‘lumotlar bazasini (termbase) yaratish zarur. Bu baza tarjimonlar, gid-ekskursovodlar, jurnalistlar va soha xodimlari uchun asosiy me‘yoriy manba bo‘lib xizmat qilishi hamda terminologik nomuvofiqliklarga barham berishi lozim.

2. **Soha mutaxassislari malakasini oshirish.** Tarjimonlar, gid-ekskursovodlar va turizm menejerlari uchun turizm terminologiyasi, madaniyatlararo muloqotning o‘ziga xos xususiyatlari hamda lokalizatsiya asoslariga bag‘ishlangan maxsus malaka oshirish kurslari va trening-seminarlar tashkil etish. Ushbu kurslarda zamonaviy avtomatlashtirilgan tarjima vositalaridan (CAT-tools) samarali foydalanish ko‘nikmalarini shakllantirishga alohida e‘tibor qaratish maqsadga muvofiqdir.

3. **Ilmiy tadqiqotlarni rag‘batlantirish.** Turizmning ekoturizm, ziyorat turizmi, gastronomik turizm, MICE-turizm kabi tor ixtisoslashgan yo‘nalishlaridagi terminologik muammolarni chuqur

o'rganishga qaratilgan ilmiy izlanishlarni muntazam ravishda davom ettirish. Ushbu tadqiqotlar natijalarini amaliyotga joriy etish mexanizmlarini ishlab chiqish va ularni implementatsiya qilish.

4. **Ta'lim va amaliyot integratsiyasini kuchaytirish.** Oliy ta'lim muassasalarining tarjimashunoslik va turizm yo'nalishlari o'quv dasturlariga "Turizm terminologiyasi tarjimasi" kabi maxsus fanlarni kiritish orqali nazariy bilimlarni mustahkamlash. Talabalarning yetakchi turoperatorlar, mehmonxonalar va davlat turizm tashkilotlarida amaliyot o'tashini yo'lga qo'yish orqali nazariya va amaliyot uyg'unligini ta'minlash, ularning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish.

Ushbu takliflarning kompleks tarzda amalga oshirilishi nafaqat tarjima sifatini sezilarli darajada yaxshilaydi, balki O'zbekistonning xalqaro turizm bozoridagi imijini mustahkamlashga, mamlakatning boy madaniy va sayyohlik salohiyatini global miqyosda to'g'ri, jozibali va samarali tarzda taqdim etishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Baker, Mona. In Other Words: A Coursebook on Translation. Routledge, 1992.
2. Hatim, Basil; Mason, Ian. Discourse and the Translator. Longman, 1990.
3. Hojiyev, A. O'zbek tili leksikologiyasi. Toshkent: O'qituvchi, 1974.
4. Mahmudov, N.; Nurmonov, A.; Sobirov, A.; Qo'chqortoyev, I.; Dadaboyev, H. O'zbek tilining nazariy grammatikasi. Toshkent: Fan, 1999.
5. Munday, Jeremy. Introducing Translation Studies: Theories and Applications. Routledge, 2012.
6. Musayev, Q. Tarjima nazariyasi asoslari*. Toshkent: Fan, 2005.
7. Newmark, Peter. A Textbook of Translation. Prentice Hall, 1988.
8. Nida, Eugene A.; Taber, Charles R. The Theory and Practice of Translation. Brill, 1969.
9. Qahhorova, M. Terminologiya va tarjimashunoslik masalalari. Filol. fan. nomz. dis. avtoref. Toshkent, 2010.
10. Sager, Juan C. A Practical Course in Terminology Processing. John Benjamins Publishing Company, 1990.
11. Tursunov, U.; Muxtorov, J.; Rahmatullayev, Sh. Hozirgi o'zbek adabiy tili. Toshkent: O'qituvchi, 1992.
12. Xolmatova, N. Turizm sohasidagi terminlarning lingvistik xususiyatlari. Filol. fan. bo'yicha falsafa doktori (PhD) dis. Toshkent, 2021.
13. Xudoyberganova, D. Tilshunoslikdagi yangi yo'nalishlar va tarjima muammolari. Toshkent: Fan va texnologiya, 2018
14. Zokirov, M. Ixtisoslashtirilgan matnlar tarjimasining nazariy va amaliy masalalari. Filol. fan. dokt. (DSc) dis. Toshkent, 2019.